

Lőrincz Etel

Forráskutatás, elemzés – gyűjtő, kutatómunka

NSZFI

Lőrincz Etel

Forráskutatás, elemzés – gyűjtő, kutatómunka

NSZFI

A követelménymodul megnevezése:
Népi kézműves vállalkozás működtetése
 A követelménymodul száma: 1004-06 A tartalomelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-038-30

A követelménymodul megnevezése:
Népi kézműves vállalkozás működtetése
 A követelménymodul száma: 1004-06 A tartalomelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-038-30

FORRÁSKUTATÁS, ELEMZÉS – GYŰJTŐ, KUTATÓMUNKA

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

1. ábra „Csak tiszta forrásból” közel a természethez. (fotó: Kontár Juraj)

A forráskutatás, és az ennek segítségével megtalált ismeretek beépítése a kézműves alkotások készítésébe elengedhetetlenül fontos. A népi kézműves tevékenységek esetében a tárgyalakotás technikai ismereteinek az alapja, a forma – és díszítmény kincs a régi időkből ered.

2. ábra Forráskutatás, mérés, elemzés (Bukovini Székely Néprajzi Tábor 2010 Lengyel)

A leendő kézműveseknek, a reménybeli népművészet ifjú mestereinek, szükségük van a forráskutatás módszereinek ismeretére.

A kutató gyűjtőmunka elvégzéséhez ismereteket kell szereznünk. Ennek különböző szintjei vannak. A kezdő kézművestanulók, alkotók, vásárokon, kézműves bemutatókon, múzeumokban, tájházakban, műhelyekben, idős mestereknél fejleszthetik tudásukat. Elengedhetetlen a szakmai kiadványok, könyvek, tananyagok tanulmányozása.

A forrásismeret azoknak az elméleti és gyakorlati tudnivalóknak az összessége, amelyek segítségével a kézműves tanuló, az alkotó, a rendelkezésére álló néprajzi és művelődéstörténeti ismeretekből, képanyagból a munkája számára hasznosítható információt szerez.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A források felkutatójának tisztában kell lennie azzal, hogy az adott témában és korszakban, melyből meríteni kíván, milyen forrásokkal kell számolnia, mely forrástípusok jellemzőek, és ezekhez hogyan tud hozzáférni, hol találja meg.

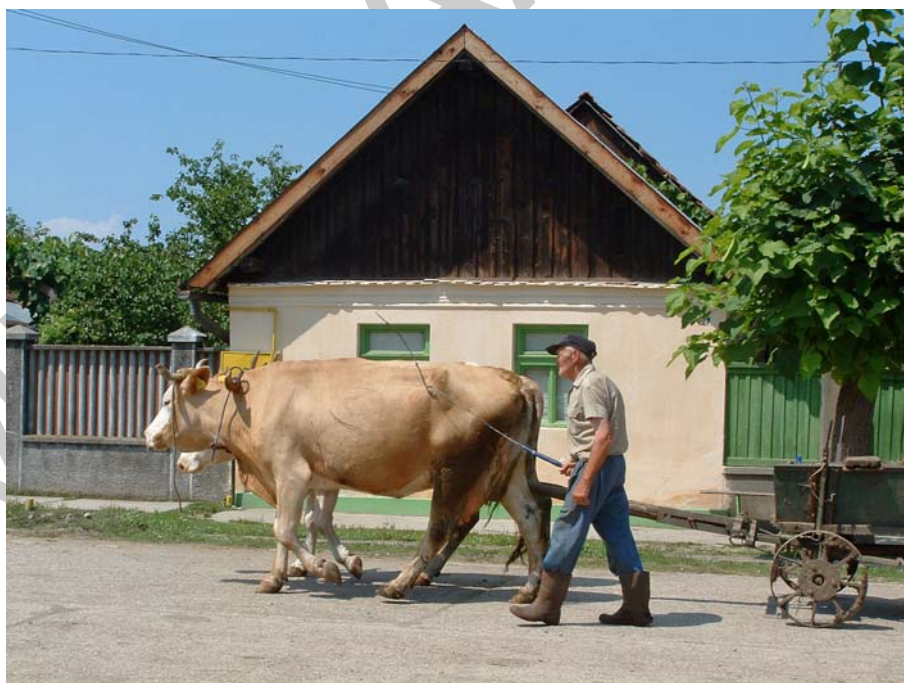
Éz adott, hogy hol jobb oldalon van a számozás, hol baloldalon?

3. ábra A forráskutatás helyszínét körültekintően válasszuk meg (Erdély)

Az iskolai, tanfolyami tananyag, elméleti és gyakorlati oktatás során, valamint az elektronikus adathordozók és könyvtárak, segítségével a helyszíni kutatómunkát megelőzően alapos ismeretekre tehetünk szert.

Ismernünk kell a népi tárgyalakotás korszakait, időbeli és földrajzi felosztás szerint. Egyes szakmák az alapanyag beszerezésének körülményei miatt speciálisan egy-egy tájegységhez kötődhetnek.

4. ábra A kutatás helyszínét előre szervezzük meg (Csernakeresztúr)

1. Helyszíni kutatást végezhetünk mestereknél, falvakban, tájházakban és múzeumokban.

A népi kézműves szakmák esetében, a helyszíni, (falvakban, házaknál, illetve tájházakban) való forrás kereséskor, általában a magyar népművészet virágkorának nevezett 19. század végétől és a 20. század első feléből megőrződött néprajzi emlékek között kutatunk.

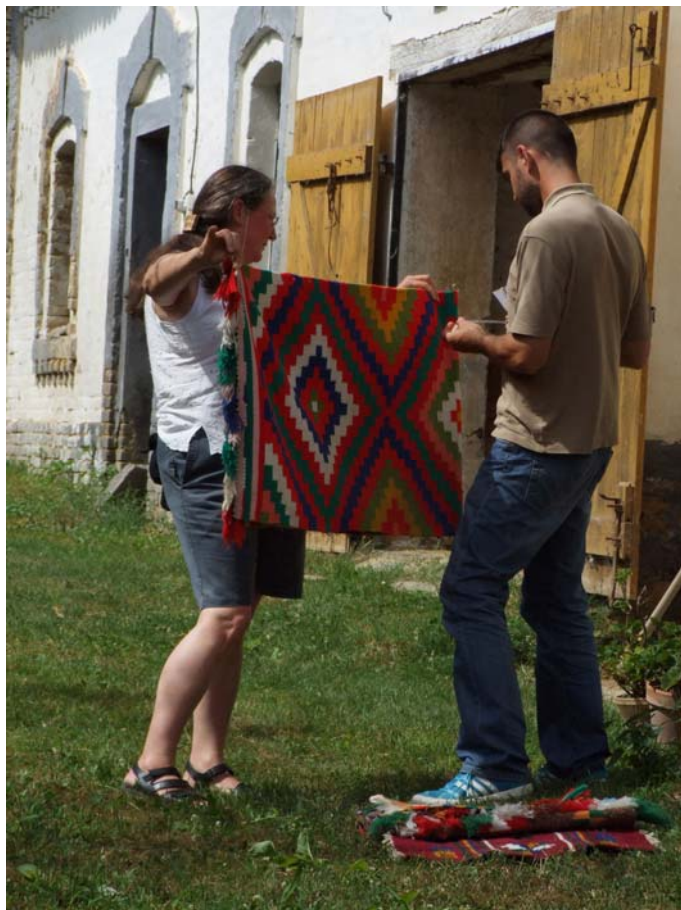
5. ábra Körültekintően válasszuk meg az adatközlőket, ne legyünk terhükre

Ha magánlakásokban van alkalmunk kutatni, nagyon jól meg kell választanunk a helyszínt és az adatközlőt. Feltétlenül hozzáértő kísérelővel látogassunk el az adatközlőkhöz, és az idős mesterekhez. Tartsuk tiszteletben otthonát, műhelyét. Tanuljunk meg a szakmából minél többet, de ne legyünk az idős adatközlők terhére.

6. ábra Tanuljunk meg minél többet az idős adatközlőktől (Lengyel Tolna megye)

Házaknál, műhelyekben való terepmunka esetében elképzelhető, hogy módunk van a tárgyakat kézbe véve megvizsgálni, méréseket végezni, részletfotókat készíteni, a tárgy személyes története, használata iránt érdeklődni. Lehetőség van a tárgy természetes környezetében, esetleg használat közben fényképezni. A tárgy funkciójáról, készítési módjáról, s az ahhoz kapcsolódó életmódról, szokásokról is ismeretet szerezhethetünk. Kérdezzünk rá a tárgy kapcsán, más, hasonló alkotások használatára is. Pl. hány darab volt belőle egy háztartásban, hol tárolták, mely alkalmakkal használták, a különböző alkalmakkor használt tárgyak alapanyaga, díszítése miben tért el, milyen változásokon ment át a tárgy (alapanyaga, mérete, díszítése) az adatközlő emlékei szerint. Viszont nekünk kell kiválasztani a helyszínen lévő, – legtöbb esetben nagyon vegyes, – tárgy együttesből a gyűjtés céljának megfelelőt. Tehát ez esetben van a legnagyobb szükségünk alapos szakmai és néprajzi ismeretekre.

7. ábra Gondosan válogassunk a tárgyak közül, alapos méréseket végezzünk

A tájházakban egy épületbe, esetleg egy helyiségbe összegyűjtve ismerhetjük meg egy-egy terület néprajzi érdekességeit. Ha a település lakossága vegyes, az ott élő népcsoportok mindegyikének kultúráját megismerhetjük. Az egybegyűjtött tárgyakból szakember által berendezett kiállítást látunk. Ez esetben már nem mindig a természetes körülmények között találunk rá a tárgyra, funkciójával, történetével kapcsolatos, gyűjteni kívánt ismereteket közvetítőn át kaphatjuk meg. Lehetőségünk lehet a fotózásra, mérésekre, esetenként a tárgy történetének, használatának, készítési módjának részletes megismerésére. A tájházakban a település sajátosságait jól ismerő vezetővel találkozhatunk. A tárgyak alapanyagáról szóbeli, ismereteket kaphatunk. A tárgyakat csak kivételes esetekben vehetjük kézbe. A tájházak az esetek többségében reklámanyaggal is rendelkeznek.

8. ábra Felvidéki szoba a bátaszéki (Tolna megye) tájházban

Kisebb vidéki múzeumokban, a helytörténeti-, néprajzi ismeretekből szélesebb területről juthatunk adatokhoz, nagyobb összefüggéseket ismerhetünk meg. Időben és térben szélesebb körben vizsgálódhatunk, viszont a tárgyakhoz való hozzáférés korlátozott. Engedéllyel fotózhatunk, bizonyos, a múzeum berendezése és védelmi rendszere által korlátozott mértékű részlet és motívum képeket gyűjthetünk, rajzolhatunk. A tárgy eredeti méretéről, és alapanyagáról, színéről pontos ismereteket kapunk. A múzeum elvégezte a tárgyak beazonosítását, terület, tájegység és funkció, technika alapanyag és mintázat szerint. A tárgyak korának meghatározását is szakemberek végezték el, tehát ismereteink pontosak lesznek. A múzeumokban nyomtatványokat vásárolhatunk. Állandó és időközi kiállításokat is láthatunk.

A nagy múzeumok közül számunkra a Néprajzi Múzeum, az Iparművészeti Múzeum és a Nemzeti Múzeum a legfontosabb. Állandó és időközi kiállításokat látogathatunk. Könyvtárral rendelkeznek. Kiadványok sokaságát vásárolhatjuk meg. Raktáraik nem csupán a magyar nyelvterület néprajzi emlékeit őrzik. Lehetőség van a legkomolyabb és legalaposabb kutatásra. Kiállításain engedéllyel szabad fényképezni, rajzolni. A tárgyak méretéről, színéről, időben és térben való helyéről pontos ismereteket kaphatunk. Lehetőség van tematikus kiállítások látogatására. Összehasonlíthatjuk különböző néprajzi tájak azonos funkciójú tárgyait.

Könyvekben, elektronikus adathordozókon megörökített régi tárgyak, interiőrök, épületek települések képeit láthatjuk, tanulmányozhatjuk. A motívumgyűjtés nincs időhöz kötve. Otthonainkban is rajzolhatunk, tervezhetünk az ott látott régi tárgyak alapján új alkotásokat. A tárgyak mérete, súlya, pontos alapanyaga bizonytalanná válhat, de részletképek és felnagyítások segítségével, alapos és hosszas elemzésre, műhelyrajzok, mintagyűjtemények készítésére, a technikák tanulmányozására ad lehetőséget.

A régi tárgyak tanulmányozása segítségével alkotunk újakat, ezért a mintagyűjteményünk állandó fejlesztése, a forrásanyagok gyűjtése folyamatos feladat. A tanulás ideje alatt rendkívül hasznos a régi tárgyak, – lehetőleg pontos – másolatának elkészítése, színben és alapanyagban is a lehető legjobban megközelítve a régit.

9. ábra csángó öv részlete Egyházaskozáron (Tolna megye)

2. Információt kaphatunk kortársalkotóktól

A szakmai fogások, technikák elsajátítása tanfolyami, iskolai oktatás ideje alatt, ritkábban mesternél, műhelyekben történik. A szakmabeliekkel való találkozás, a szakmai bemutatókon, vásárokon, kiállításokon való jelenlét is a forráskutatás lehetséges helye.

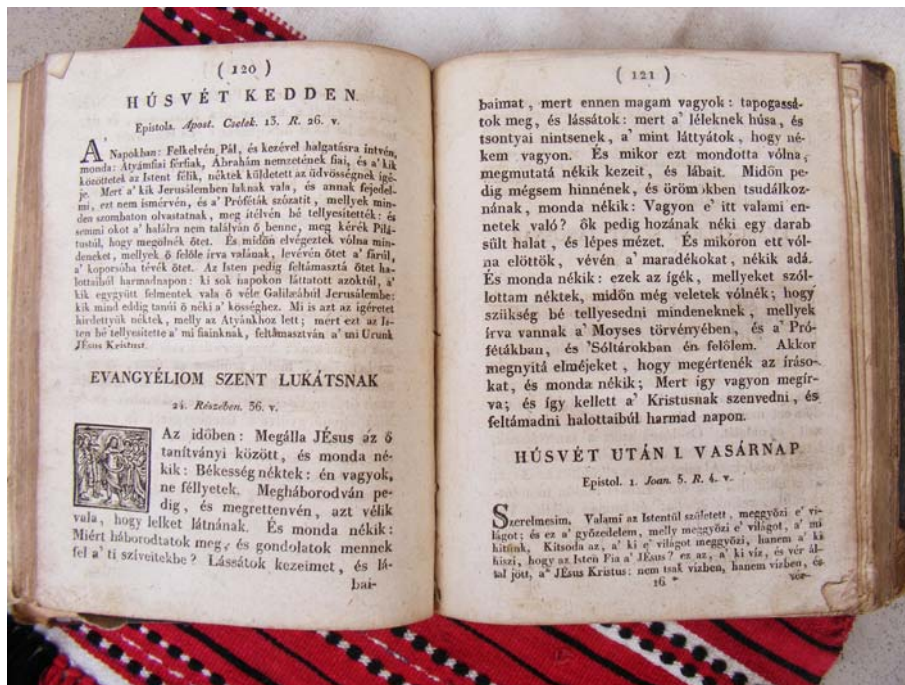
Szakmabeliekkel való információ csere, megbeszélés, régi és új tárgyak elemzése a szakmai továbbképzés fontos része. Információforrásnak tekintendő. A szakmai bemutatókon való megjelenés látogatóként, vagy szereplőként ismét az információ szerzés alkalmá, lehetőséget adhat a tárgyak behatóbb tanulmányozására, rajzolásra, fotózásra.

Az új alkotások, mások tárgyainak, terveinek lemásolása viszont, – a régi tárgyakkal ellentétben, – tilos. A szellemi és tárgyi alkotásokat egyaránt, a törvény, szerzői jog, védi.

Nem szabad összetéveszteni a tanulást, mások szellemi termékének eltulajdonításával.

A források specifikus voltából következik, hogy a forrásismeret is specifikus készségeket igényel. Más tudás szükséges a famunkák kutatásához, a fazekasok számára vagy pedig a textillel foglalkozóknak. Alapvető szakmai és néprajzi ismeretekkel kell rendelkezni, és ezt fejleszteni szükséges.

Forrásgyűjtésnek nevezzük a potenciális források egy meghatározott helyen való felhalmozását, azoknak az értékeknek az összegyűjtését, melyek szakmai feladataink szempontjából forrásértékkel bírhatnak.

10. ábra Imakönyv bukovinai "kendezőkendőn", Lengyelen (Tolna megye)

A kutatás során olyan ismeretek birtokába is juthatunk, amelyek nem tartoznak szorosan az adott feladatunkhoz, de a későbbiekben hasznát vehetjük. Ezért szükséges egy olyan gyűjteményt létrehozunk, elektronikus, vagy papírkép formában, melyet rendszerezünk, s szükség esetén abból válogathatunk, és azt kiegészíthetjük, fejlesztjük.

Összefoglalás

A forráskutatás, az információ, a motívumok, alapanyagminták, fotók és elektronikus adatok összegyűjtése, rendszerezése, az egyedi és tiszta stílusú alkotások tervezésének, létrehozásának fontos alkotóeleme.

11. ábra Konyha részlete Csernaresztúron a bukovinai tájházban (Románia)

3. Melyek lehetnek a kutatás színterei népi kézműves szakmák esetén:

- Múzeumok, tájházak, magángyűjtemények, műhelyek
- Könyvtárak, levéltárak
- Elektronikus, digitális adathordozók,
- Falvak lakói és lakásai, esetleg saját rokonságunk környezete

4. Mi az, amit keresünk, amit találhatunk:

- Tárgyi emlékek: épületek, bútorok, használati tárgyak, szerszámok, stb.
- Íratlan szellemi hagyomány (folklor): ide népdalok, táncok, zenei anyagok, mesék, mondák stb. tartoznak, de az a gyűjtés is, amit idős emberekkel beszélgetve hangzó anyagként felveszünk.
- Nyelv: a tájszólás és/vagy a speciális szakmai nyelvezet,
- Írott emlékek, iratok, szakmai könyvek, leírások, feljegyzések, lejegyzett szakmai ismeretek,
- Fényképek, térképek (egyéb képi ábrázolások, rajzok),

12. ábra Részlet a báticaszéki tájházból (Tolna megye)

5. A gyűjtés módja, módszerei:

- Meg kell határozni a gyűjtéshez a tájegységet, szakmai területet
- El kell dönteni a kutatómunka időpontját, terjedelmét
- Szükséges megtervezni a kutatás lépéseit, módszereit,
- Elő kell készíteni helyszíni gyűjtés esetén az adatgyűjtéshez, rögzítéshez szükséges eszközöket:
- fényképezőgépet, esetleg hordozható számítógépet, (laptop) lapolvasót (szkennert), mérőszalagot, vonalzót, adatlapot, rajzpapírt, egyszerű rajzeszközöket.
- Végig kell gondolni a konkrét helyszíneket,
- Az intézmények nyitva tartását,
- Amennyiben terepmunkára gondolunk, a magunkkal hordozható eszközök mennyiségét, az adatolás, és rögzítés módját
- Falvakban való kutatás esetén a lakosok fogadókészségét,
- Az utazás módját, szállást, étkezést

Gyakorlatlanság esetén hozzáértő vezetőhöz csatlakozzunk!

Soha ne feledkezzünk meg az udvarias viselkedésről. Nem hozhatunk senkit sem kellemetlen helyzetbe, és nem lehetünk terhére senkinek!

13. ábra Gyűjtsünk értékes motívumokat a társ szakmák területéről is, bukovinai férfimellény hátának díszítése

6. A helyszíni gyűjtőmunka elemei.

- Mely időszak tárgyait kutatjuk?
- Mely mesterség, mesterségek tárgyait keressük?
- Mely néprajzi, földrajzi, táj alkotásait keressük?
- Mihez szeretnénk felhasználni a szerzett ismereteket?
- A begyűjtött forrásanyagot a későbbiekben a gyűjteményünkben rendszerezve tároljuk.

Készítsünk „adatoló lapot”, melynek segítségével a fotó és rajzi anyagot dokumentálhatjuk.

Az adatoló lap két fő részből áll:

- a gyűjtés körülményei
- a gyűjtött anyag.

A gyűjtés körülményei a gyűjtés időpontját, helyét, a tárgy tulajdonosának adatait, és a kutató adatait tartalmazza. A gyűjtött anyaggal foglalkozó rész pedig a tárgy adatait.

Adatolólap példa

Gyűjtés	Gyűjtött anyag
---------	----------------

Időpont		A tárgy neve	
Helyszín		Készítésének helye, alkalma	
Néprajzi tájegység		Használatának módja	
Gyűjtés módja (fotó, rajz, stb.)		Alapanyaga	
Alkalom		Méretei	
A tárgy tulajdonosának adatai		Készítésének eszközei	
Név		Készítésének módja	
Születési dátum		Leírása	
Lakhely			
Egyéb adatok			
Gyűjtő adatai			
Név			
Szakma			
Lakhely			
Telefonszám			

Elsősorban a tanult szakmánkhöz kutassunk forrásanyagot, és rendszerezzünk azt, de ugyanakkor védjük és becsüljük, saját, – és más népek kultúráját, tárgyi és szellemi értékeit, és más szakterületek forrásanyagát.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

14. ábra Különböző néprajzi csoportok tárgyai egy lakásban

Gyakran felmerülő kérdések:

Jelen esetben mit értünk forrás szó alatt? Mi a forráskutatás? Mi a forrásismeret?

A forrás ebben az értelmezésben azoknak az ismereteknek az összességét jelenti, amelyek segítségével értékes, egyedi, és – jelen esetben,– a magyar nyelvterület kultúrájába illő alkotásokat hozhatunk létre.

A forráskutatás az ismeretek megszerzésének útját, módját, módszereit, jelenti, a munkát, mellyel a szükséges tudásig eljutunk, s elkészíthetjük saját forrásgyűjteményünket.

A forrásismeret, azoknak az elméleti és gyakorlati ismereteknek az összessége, melyek lehetővé teszik, hogy alkotó munkánkba a régi korok eredményeit beépíthessük.

15. ábra Egyazon népcsoporthoz tartozó különböző textíliák (Csernakeresztúr, Románia)

Mi módon juthatunk ezekhez az ismeretekhez? Miért van rá szükségünk?

Tanulással, kutatással, munkával. El kell sajátítani az általános néprajzi ismereteket, a szakmai néprajzot. Művészettörténeti és művelődéstörténeti alapismeretekkel kell rendelkezünk. Történelmi, földrajzi és technikai ismeretek is hasznosak ebben a feladatban. Szakmai ismereteinket a szakma elméleti és gyakorlati idő alatt sajátítottuk el. A technikai fogásokat megismertük. Ismerjük a tervezés alapjait is. Ahhoz, hogy önálló és értékes alkotásokat hozzunk létre, ismernünk kell a saját szakmánkban létrehozott alkotásokat. Elsősorban a régieket. Ezek ismeretében sokat tanulhatunk az alapanyagokról, azok felhasználásáról, a formákról, technikákról, kompozícióról, színekről és díszítményekről. Mindezek ismeretében tudnak megfelelni alkotásaink a tárgy-anyag-technika-forma és díszítmény egyensúlya követelményeinek

A tárgykötő kézművesek és művészek feladatai és szakmai területei különbözőek. A szakmákhoz tartozó ismeretanyag is más és más:

- Az iparművészek meríthetnek a népművészet forrásaiból.
- A népi iparművészek a népművészetből merítenek, forrásanyagot.
- A népművészet mesterei kell, hogy tiszta forrássá váljanak.

A régi népművészeti alkotások közt van a tiszta forrás, csak meg kell találni.

16. ábra Csernakeresztúri tájház (Románia)

Az, aki a népi kézműves mesterségek valamelyikét választotta szakmájául, ezzel azt is magára vállalta, hogy a paraszti, falusi kézművesség területéről szerzi be szakmai ismereteit, a forrásanyagot, alkotásaihoz. A magyar népi kézművesség továbbélését, a hagyományok őrzését segíti színvonalas alkotásaival. Azoknak az embereknek a számára alkot, akik nem képesek erre saját maguk, de tisztelik és szeretik a kézműves termékeket, ezekkel a tárgyakkal kívánják lakásaikat berendezni, ilyen öltözetet kívánnak viselni, ilyen környezetben élni.

Népművészet–iparművészet?

Az iparművészet (idegen szóval design, azaz ipari formatervezés) gyakran merít a népművészetből, de nem ez az alapja.

A kézművesek legnagyobb része a falusi és paraszti kézművesség tárházából merít, innen veszi a forrásanyagot. Ennek több szintje van.

- Vannak, akik az élő népi kézművességet képviselik, természetes alapanyagokból, régi szerszámokkal és technikával a régi kézműves motívumokkal dolgoznak, alkotnak.
- Vannak, akik műtárgy másolatokat készítenek.
- Vannak, akik a régi tárgyak alapján új tárgyakat hoznak létre, amelyek híven tükrözik a népművészeti elemeket.
- Vannak, akik természetes anyagokból dolgoznak, és a népművészet elemeit használják fel alkotásaikban.
- Vannak, akik népies jellegű tárgyakat hoznak létre. Vannak, akik a régi kézműves technikával készítenek tárgyakat.

- Vannak, akik a választott tájegység motívumait, színeit, alapanyagait és kompozíciós elemeit megtartva alkotnak.
- Vannak, akik részben követik a választott tájegység hagyományait, és újat terveznek, alkotnak.
- Vannak, akik nem ismerik jól a tájegységek hagyományait és stílusát, alkotásaikban keverik ezeket.
- Vannak, akik azt a színt, technikát és motívumot gyűjtik össze alkotásaikban ami "tetszik" nekik, és a szerint hozzák létre saját stílusukat.
- Vannak, akik nem veszik a fáradságot, hogy megismerjék a hagyományokat, és mégis népies tárgyakat szeretnének alkotni Vannak, akiket nem érdekelnek a hagyományok.
- A kézműves hagyományokat tisztelő, a szakmákhoz alázattal közelítő, tanulni, művelődni képes alkotók fogják létrehozni a színvonalas és értékes tárgyakat.

Melyek a kutatás színterei?

- Könyvtárak, levéltárak, elektronikus adathordozók.
- Múzeumok, tájházak, mesterek műhelyei.
- Állandó és időszakos kiállítások, pályázatok, konferenciák, bemutatók, vásárok
- Falvakban még fellelhető régi épületek, tárgyak, rokonok otthonai

17. ábra Konyha részlete

- Könyvtárakban a katalógus szerint kereshetünk ki könyveket. A szerző szerint, vagy a könyv címe szerint. A könyvtár nyitott polcain, és az olvasótermekben a néprajz, etnográfia felirat alatt találjuk a keresett könyveket.
- Levéltárakban konkrét kutatási témával, és meghatározott előre egyeztetett időben kutathatunk.
- Elektronikus adathordozók, filmek, CD-k DVD-k, internet, otthonainkban is tanulmányozhatók.
- Múzeumok a nyitvatartási időben látogathatók, díjazás ellenében fényképek is készíthetők.
- Tájézházak nincsenek állandóan nyitva. Előre be kell jelentkezni, vagy megvárni a gondnokot.
- A mesterek műhelyeibe illik előre bejelentkezni.
- Az időszakos néprajzi kiállítások helyét és nyitva tartásának időpontját figyelemmel kell kísérni.
- A rendszeres pályázatok és konferenciák idejéről érdemes feljegyzéseket készíteni, akár csak a rendszeres mesterség bemutatókról és vásárokról.
- A falvakban kutatómunkát csak szervezeten célszerű végezni, a helyi múzeumtól, tájézházról, vagy e területet gondozó civil szervezettől segítséget kérve.
- Nagyszüleink, rokonaink kikérdezése, saját gyökereink kutatása mindenki számára javasolt, nem korlátozott terület.

18. ábra Tanuljunk idősebb rokonainktól, mestereinktől (nyűstkötés oktatása)

Miért kell tanulmányozni a régmúlt korok alkotásait? Miért kell ismerni a magyar nyelvterület népi kultúráját?

A népi kézműves szakmát tanuló, a népi díszítőművészet bármely ágát művelőnek legfontosabb ismeretanyaga a régi korok kézművessége. Ez az ABC, melyet megtanul, s új belőle új szavakat alkot. A magyar nyelvterület kultúrájának ismerete minden magyarnak kötelessége. Ismernünk és művelnünk kell a magyar és a nemzetiségi kultúránkat, ismernünk és tisztelnünk kell másokét, hogy elvárhassuk a tiszteletet a mi kultúránk iránt.

Miért tilos kortárs alkotók tárgyait lemásolni?

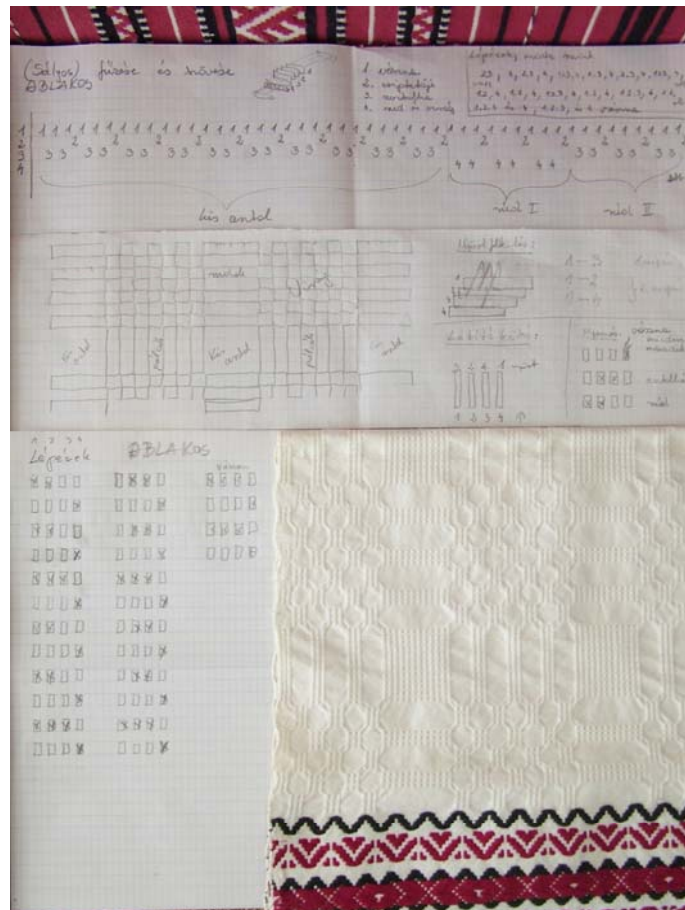
A tervező, alkotó engedélyével szabad lemásolni a tárgyakat, de csak saját használatra, tanulási céllal. Ma élő kézműves mester tervét, alkotását forrásként kezelni, nem illő dolog.

A másolat másolatának elkészítése, ritkán lesz értékes alkotás. Másolatnak számít, ha változtatunk rajta, – egy-egy motívumot, vagy annak részletét, – akkor is.

Szigorúan tilos más szellemi termékét, tervét elkészíteni, ezt az alkotást sajátunkként bemutatni, értékesíteni, sokszorosítani.

A mintagyűjtemény elkészítése miért fontos?

A forráskutatás alatt szerzett információt rendszerezni kell. A rendszerezés módját magunk választhatjuk meg. Rendszerezni lehet a tárgyak alapanyaga, használata funkciója, a készítés technikája, a néprajzi tájegység szerint is.

19. ábra Szedettes "ablakos" terítő részlete, és leírása

A forrásanyag elemzése:

A gyűjtött mintákat, képeket a felhasználás, alkalmazás előtt elemezni kell:

- kompozíciója,
- mintázata,
- méretei,
- alapanyaga
- elkészítés módja
- alkalmazott technikák szerint.

Ezért célszerű a kutatáskor méréseket végezni. Leírásokat készíteni, az esetleg felmerülő ötleteinket, terveinket vázlatok formájában rögzíteni.

20. ábra Csángó öv, Egyházaskozárról (Tolna megye)

1. Feladat:

Társaival megbízást kaptak egy ebédlő berendezésére. A bútort, a textíliákat és a tálalóedényeket rendelték meg önöktől.

Melyik az első lépés a megrendelés teljesítésekor? Melyek az azonnal felmerülő kérdések?

2. feladat:

Már pontosan tudják melyik tájegység stílusában kell elkészíteniük az ebédlő berendezését.

Hol fognak forrásanyagot gyűjteni? Mely módszer szerint?

3. feladat:

Összegyűjtötték a forrásanyagot.

Mi a következő lépés?

MEGOLDÁSOK

1. Feladat:

Társaival megbízást kaptak egy ebédlő berendezésére. A bútort, a textíliákat és a tálalóedényeket rendelték meg önöktől.

Melyik az első lépés a megrendelés teljesítésekor? Melyek az azonnal felmerülő kérdések?

Ha Önhöz érkezik be a megrendelés, összehívja/ értesíti a leendő munktársakat, akikkel a megrendelés teljesítését meg tudja oldani. A megbeszélés alatt kiderül, mely mester hiányzik a csapatból.

Szükség van fával, fazekassággal és vászonszövással foglalkozó kézművesre.

A megrendelővel való beszélgetésből kiderül, mely néprajzi tájegység stílusa szerinti tárgyakra lenne szüksége. Meg kell kérdezni a pontos méreteket, a darabszámot, a díszítés mértékét, a kívánt színt és alapanyagot, a díszítés módját és mennyiségét, a határidőt, amikor a tárgyakat el kell készíteni. Meg kell állapodni az árakban is, de még nem véglegesen.

Ezután a vázlatok elkészítése következik, melyet a megrendelőnek be kell mutatni, az alapanyag mintákkal együtt, a következő megbeszélés alkalmával. Az egy megrendelésen dolgozó mestereknek folyamatosan egyeztetniük kell.

2. feladat:

Már pontosan tudják melyik tájegység stílusában kell elkészíteniük az ebédlő berendezését.

Hol fognak forrásanyagot gyűjteni? Mely módszer szerint?

A megrendelővel való megbeszélésen világossá vált, melyik tájegység szerinti ebédlőt vár.. A csoport egyik tagja szerencsésen abból a népcsoportból származik, így Ő lesz a szakmai irányító. Az Ő vezetésével látogatják meg a múzeumot, a tájházakat, sőt egy-két rokont is. Kikérdezik Őket, a régi tárgyak pontos méreteiről, arányairól, a díszítés módjáról, a díszítés méretéről, helyéről és lehetséges színeiről. A forráskutatás alatt sok fényképet és feljegyzést készítenek, s a csoport tagjai folyamatosan megbeszélést tartanak arról, hogy mely tárgyakra mely motívumokat alkalmazhatják. Figyelnek arra, hogy azonos stílusban, szép és jól használható tárgy együttest tervezzen.

3. feladat:

Összegyűjtötték a forrásanyagot.

Mi a következő lépés?

A gyűjtött forrásanyagot rendszerezik. A fotók mellé tűzik a tárgy leírását, és a hozzátartozó részletrajzokat, feljegyzéseket.

A gyűjtött anyagot osztályozzák aszerint, hogy melyik forma és motívum illeszkedik leginkább a megrendeléshez. A gyűjtött formák és technikák alapján elkészítik a tárgyak rajzait. Ellenőrzik, a tervezett alapanyag beszerezhető-e és milyen áron? A saját műhelyükben kivitelezhetőek-e a tervek a megrendelt méretben? Elkészítik az ár kalkulációt. Egyeztetnek egymással, majd a megrendelővel.

MUNKANYAG

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat:

A tájházban járt. Az alábbi fotó alapján írja le a látottakat! Sorolja fel azokat a kérdéseket, melyekre a tájház vezetőjétől vár választ! Készítsen rajzot a látott tárgyakról.

21. ábra, Kemencepadka a csernakeresztúri tájházban (Románia)

MUNK

Értékelés:

Megfigyelés: 10 pontig _____

24
ÉZ adott, hogy hol jobb oldalon van a számozás, hol baloldalon?

Rajzok: egyenként 10 pontig _____

Plusz információ: maximum 10 pont _____

Maximális pontszám: 70 pont _____

2. feladat:

Lehetősége van a tárgyakat alaposan megvizsgálni.

Tegyen fel technikai kérdéseket!

Sorolja fel miért értékes és alapos a képen látott forrásgyűjtés, és mi a hibája?

22. ábra Szedettes "borshímes" terítő részlete

Értékelés:

Maximum: 50 pont _____

3. feladat:

Sorolja fel miért fontos gyűjtő utak során eszközöket, szerszámokat megnézni, lefényképezni és elemezni? Készítsen fényképet a választott szakma szerszámairól. Elemezze a képeket.

23. ábra Tájház részlet

Értékelés:

Válaszadás: 10 pont _____

Önálló képkészítés és elemzés, képenként 20 pont _____

4. feladat:

Elemezze szóban, miért fontos a következő képsor mindegyikét elkészíteni a forráskutatás során. Készítsen hasonlókat a saját szakmájából, melyeket a vizsgaremek készítésekor felhasználhat.

24. ábra "Vetett ág" Bukovina (Lengyel, Tolna megye)

25. ábra "Hosszú párnák"

26. ábra "Hosszú párna" méretei és a mintázat elhelyezése

27. ábra "Hosszú párna" mintázata

Értékelés:

Válaszadás: 10 pont _____

Képek készítése és elemzése képenként 20 pont _____

5. feladat:

Sorolja fel, miért szükséges a tárgyról részletfotókat és leírást készíteni? Készítsen hasonlókat, melyeket a vizsga remekéhez felhasználhat.

28. ábra "Festékes szőnyeg" rojtjai

29. ábra Két szövetszél összedolgozása csipkével

Értékelés:

Válaszadás: 10 pont _____

Képek készítése és elemzése képenként 20 pont _____

6. feladat:

Sorolja fel, a forráskutatás során mely korszakok tárgyait hol találhatjuk meg! Sorolja fel melyek számítanak a legarchaikusabb népcsoportoknak!

Értékelés:

Válaszadás: 10 pont

7. feladat:

Iparművészet és népművészet kapcsolata.

Sorolja fel a népművészetből merítő művészeti ágakat.

30. ábra Fürdőszoba részlet a bátaszéki tájházban

Értékelés:

Válaszadás: 10 pont _____

8. feladat:

A mellékelt képről állapítsa meg, hol és mikor készülhetett? Régi? Tájházban készült?

31. ábra Szövőszék (osztováta)

Értékelés:

Válaszadás: 5 pont _____

9. feladat:

Miért célszerű a textíliáknak mindkét oldalát fényképezni? Miért nem elég egy tárgyról egyetlen fotó?

32. ábra Képrevaló "kendezőkendő" Bukovinából (Lenegyel Tolna megye)

Értékelés

Válaszadás: 5 pont _____

10. feladat:

Miért fontos adatoló lap készítése a forráskutatás során? Sorolja fel, mit kell tartalmaznia az adatoló lapnak? Készítsen adatoló lapot.

Értékelés:

Válaszadás: 10 pont _____

Adatoló lap elkészítése 20 pont _____

11. feladat:

Sorolja fel, magánlakásokban való gyűjtés előnyei és hátrányai.

Értékelés:

Válaszadás: 5 pont _____

12. feladat:

Sorolja fel, melyek a tájházban való forráskutatás előnyei és hátrányai?

Értékelés:

Válaszadás: 5 pont _____

13. feladat:

Sorolja fel, melyek a múzeumokban, kiállításokon való gyűjtőmunka előnyei és hátrányai?

Értékelés:

Válaszadás: 5 pont _____

14. feladat:

Sorolja fel, melyek az elektronikus adathordozóról való motívum és formagyűjtés előnyei és hátrányai?

Értékelés:

Válaszadás: 5 pont _____

15. feladat:

Mondja el, melyek a mesternél való forrásanyag kutatás előnyei és hátrányai?

Értékelés:

Válaszadás: 5 pont _____

16. feladat:

Melyek a legfontosabb etikai szabályok a forráskutatás, forrásfelhasználás során? Sorolja fel.

Értékelés:

Válaszadás: 5 pont _____

17. feladat:

Sorolja fel, melyek lehetnek a kutatás színterei a népi kézműves szakmák esetén?

Értékelés:

Válaszadás: 10 pont _____

18. feladat:

Sorolja fel, a gyűjtés módja, módszerei?

Értékelés:

Válaszadás: 10 pont _____

19. feladat:

Helyszíni gyűjtőmunka elemei?

Értékelés:

Válaszadás: 5 pont _____

20. feladat:

Sorolja fel, hogy milyen eszközöket vigyünk magunkkal a helyszíni forráskutatáshoz?

Értékelés:

Válaszadás: 5 pont _____

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A tájház tisztaszobájának sarkát látjuk. A kemence a másik helyiségből fűthető. A kemencepadkán a szövő szakmához tartozó fából készült munkaeszközöket (kézzel hajtható csévélő és orsó) láthatunk, Azon kívül fazekas edényeket. A háttérben fiókos szekrény sarka látszik. Az edények (korsók) közül kettő mázas, egy mázatlan. A tájház vezetőjétől megtudakolnám melyik tájegységhez tartoznak a bemutatott tárgyak, mikor készülhettek és mire használták azokat, régen is a kemencepadkán volt-e a helyük.

2. feladat

A részletfotóról a szövés technikája pontosan leszámolható. A kép hibája, hogy mérőszalagot nem fotózott mellette a készítője, és így a méretek és arányok nem számolhatóak le pontosan.

3. feladat

A fényképen textiles szakmák szerszámai láthatóak. Valószínűleg kiállításon vagy tájházban. Szövőszék, rokka, motringoló és kötőgép. A kötőgépen a régi mester neve és fényképei láthatóak. A kötőgéppel mintás harisnyákat készítettek népviselethez. A szövőszék hiányos, és nincs rajta felvetés. A rokkáról hiányzik a guzsaly.

4. feladat

A tárgyakat saját helyükön, esetleg működés közben kellene fényképezni, aztán egyre részletesebb, közelebbi képeket szükséges készíteni. Ha lehet akkor a tárgy méreteit és szerkezetét is fényképezzük. Írjuk, ha lehet fényképezzük is le, a tárgy készítés technikáját és eszközeit.

5. feladat

A jó minőségű részletfotókon a tárgy készítésének módját tanulmányozhatjuk. Többféle azonos rendeltetésű tárgy fotózása után kiválaszthatjuk azt a módot és technikát mely az általunk tervezett tárgy mintázatához, alapanyagához és funkciójához leginkább illik.

6. feladat

A múzeumokban találhatjuk meg a legrégebbi tárgyakat. Tájházakban a 19.–20. század fordulóról és a 20. század első feléből származó tárgyakat láthatjuk többségben. Falvakban, idős embereknél vegyes tárgy együttesel találkozunk, a közelmúltból.

A legarchaikusabb magyar nyelvet beszélő népcsoportnak a Moldvában élő csángókat tartják.

7. feladat

Az iparművészet (idegen szóval design, azaz ipari formatervezés) gyakran merít a népművészetből, de nem ez az alapja.

A kézművesek legnagyobb része a népművészet tárházából merít, innen veszi a forrásanyagot. Ennek több szintje van.

- Vannak, akik az élő népművészetet képviselik, természetes alapanyagokból, régi szerszámokkal és technikával a régi népművészeti motívumokkal dolgoznak, alkotnak. Vannak, akik műtárgy másolatokat készítenek.
- Vannak, akik a régi tárgyak alapján új tárgyakat hoznak létre, amelyek híven tükrözik a népművészeti elemeket.
- Vannak, akik természetes anyagokból dolgoznak, és a népművészet elemeit használják fel alkotásaikban.
- Vannak, akik népies jellegű tárgyakat hoznak létre. Vannak, akik a régi kézműves technikával készítenek tárgyakat.
- Vannak, akik a választott tájegység motívumait, színeit, alapanyagait és kompozíciós elemeit megtartva alkotnak. Vannak, akik részben követik a választott tájegység hagyományait, és újat terveznek, alkotnak. Vannak, akik nem ismerik jól a tájegységek hagyományait és stílusát és alkotásaikban keverik ezeket.
- Vannak, akik azt a színt, technikát és motívumot gyűjtik össze alkotásaikban ami "tetszik" nekik, és a szerint hozzák létre saját stílusukat.
- Vannak, akik nem veszik a fáradságot, hogy megismerjék a hagyományokat és mégis népies tárgyakat szeretnének alkotni. Vannak, akiket nem érdekelnek a hagyományok.

A népművészetet tisztelő, a szakmákhoz alázattal közelítő, tanulni, művelődni képes alkotók fogják létrehozni a színvonalas és értékes tárgyakat.

8. feladat

A kép magánlakásban készült, valószínűleg az ezredfordulón, 2000–2010 között, idősebb szövőasszony szobájában.

9. feladat

Ha lehetőségünk van rá, a tárgyak mindkét oldalát fényképezzük le. A technika felismeréséhez, tanulmányozásához, a minta pontosításához szükséges.

10. feladat

Adatoló lap segítségével tudjuk a forrásanyagot archiválni, és a későbbiekben eredményesen felhasználni.

Az adatoló lap két fő részből áll:

- A gyűjtés körülményei
- A gyűjtött anyag.

A gyűjtés körülményei a gyűjtés időpontját, helyét, a tárgy tulajdonosának adatait, és a kutató adatait tartalmazza. A gyűjtött anyaggal foglalkozó rész pedig a tárgy adatait.

Adatoló lap

Gyűjtés		Gyűjtött anyag	
Időpont		A tárgy neve	
Helyszín		Készítésének helye, alkalma	
Néprajzi tájegység		Használatának módja	
Gyűjtés módja (fotó, rajz, stb.)		Alapanyaga	
Alkalom		Méretei	
A tárgy tulajdonosának adatai		Készítésének eszközei	
Név		Készítésének módja	
Születési dátum		Leírása	
Lakhely			
Egyéb adatok			
Gyűjtő adatai			
Név			
Szakma			
Lakhely			
Telefonszám			

11. feladat

Házaknál, magánlakásokban való terepmunka előnyei: módunk van a tárgyakat kézbe véve megvizsgálni, méréseket végezni, részletfotókat készíteni, a tárgy személyes története, használata iránt érdeklődni. Lehetőség van a tárgyat természetes környezetében, esetleg használat közben fényképezni. A tárgy funkciójáról, készítési módjáról, s az ahhoz kapcsolódó életmódról, szokásokról is ismeretet szerezhethetünk. Kérdezzünk rá a tárgy kapcsán, más, hasonló alkotások használatára is. Pl. hány darab volt belőle egy háztartásban, hol tárolták, mely alkalmakkal használták, a különböző alkalmakkor használt tárgyak alapanyaga, díszítése miben tért el, milyen változásokon ment át a tárgy (alapanyaga, mérete, díszítése) az adatközlő emlékei szerint.

Hátrányai: Nekünk kell kiválasztani a helyszínen lévő, – legtöbb esetben nagyon vegyes, – tárgy együttesből a gyűjtés céljának megfelelőt. Tehát ez esetben van a legnagyobb szükségünk alapos szakmai és néprajzi ismeretekre. Csak szakértő vezető segítségével végezhetjük ezt a munkát, kivéve ha saját rokonainknál kutatunk

12. feladat

Előnyei: A tájházakban egy épületbe, esetleg egy helyiségbe összegyűjtve ismerhetjük meg egy-egy terület néprajzi érdekességeit. Ha a település lakossága vegyes, az ott élő népcsoportok mindegyikének kultúráját megismerhetjük. Az egybegyűjtött tárgyakból szakember által berendezett kiállítást látunk. Lehetőségünk lehet a fotózásra, mérésekre, esetenként a tárgy történetének, használatának, készítési módjának részletes megismerésére. A tájházakban a település sajátosságait jól ismerő vezetővel találkozhatunk. A tárgyak alapanyagáról szóbeli, ismereteket kaphatunk. A tájházak az esetek többségében reklámanyaggal is rendelkeznek.

Hátrányai: Nem mindig a természetes körülmények között találunk rá a tárgyra, funkciójával, történetével kapcsolatos, gyűjteni kívánt ismereteket közvetítőn át kaphatjuk meg. A tárgyakat csak kivételes esetekben vehetjük kézbe.

13. feladat

Kiseb vidéki múzeumokban:

Előnyei: A helytörténeti-, néprajzi ismeretekből szélesebb területről juthatunk adatokhoz, nagyobb összefüggéseket ismerhetünk meg. Időben és térben szélesebb körben vizsgálódhatunk. Engedéllyel fotózhatunk, bizonyos, a múzeum berendezése és védelmi rendszere által korlátozott mértékű részlet és motívum képeket gyűjthetünk, rajzolhatunk. A tárgy eredeti méretéről, és alapanyagáról, színéről pontos ismerteket kapunk. A múzeum elvégezte a tárgyak beazonosítását, terület, tájegység és funkció, technika alapanyag és mintázat szerint. A tárgyak korának meghatározását is szakemberek végezték el, tehát ismereteink pontosak lesznek. A múzeumokban nyomtatványokat vásárolhatunk. Állandó és időközi kiállításokat is láthatunk.

Hátrányai: A tárgyakhoz való hozzáférés korlátozott.

A nagy múzeumok közül számunkra a Néprajzi Múzeum a legfontosabb. Állandó és időközi kiállításokat látogathatunk. Könyvtárral rendelkeznek. Kiadványok sokaságát vásárolhatjuk meg. Raktáraik nem csupán a magyar nyelvterület néprajzi emlékeit őrzik. Lehetőség van a legkomolyabb és legalaposabb kutatásra. Kiállításain engedéllyel szabad fényképezni, rajzolni. A tárgyak méretéről színéről, időben és térben való helyéről pontos ismereteket kaphatunk. Lehetőség van tematikus kiállítások látogatására. Összehasonlíthatjuk különböző néprajzi tájak azonos funkciójú tárgyait.

14. feladat

Könyvekben, elektronikus adathordozókon megörökített régi tárgyak, enteriőrök, épületek települések képeit láthatjuk, tanulmányozhatjuk.

Előnyei: A motívum gyűjtés nincs időhöz kötve. Otthonainkban is rajzolhatunk, tervezhetünk az ott látott régi tárgyak alapján új alkotásokat. Részletképek és felnagyítások segítségével, alapos és hosszas elemzésre, műhelyrajzok, mintagyűjtemények készítésére, a technikák tanulmányozására ad lehetőséget.

Hátrányai: A tárgyak mérete, súlya, pontos alapanyaga bizonytalanná válhat

15. feladat

A szakma mestereinél való forrásanyag kutatás legfőképpen a tanulásra korlátozódhat. Az eszközök, szerszámok használatára, a technikai fogások elsajátítására. A mestertől motívumokat gyűjthetünk, de felhasználni csak az Ő engedélyével szabad.

16. feladat

Az alkotásokat szerzői jog védi. Az új tervek, kész alkotások, mások tárgyainak, lemásolása a régi tárgyakkal ellentétben, – tilos. A szellemi és tárgyi alkotásokat egyaránt, a törvény védi.

Nem szabad összetéveszteni a tanulást, mások szellemi termékének eltulajdonításával.

17. feladat

- Múzeumok, tájházak, magángyűjtemények, műhelyek
- Könyvtárak, levéltárak
- Elektronikus, digitális adathordozók,
- Falvak lakói és lakásai, esetleg saját rokonságunk környezete

18. feladat

- Meg kell határozni a gyűjtéshez a tájegységet, szakmai területet

- El kell dönteni a kutatómunka időpontját, terjedelmét
- Szükséges megtervezni a kutatás lépéseit, módszereit,
- Elő kell készíteni helyszíni gyűjtés esetén az adatgyűjtéshez, rögzítéshez szükséges eszközöket:
- Végig kell gondolni a konkrét helyszíneket,
- Az intézmények nyitva tartását,
- Amennyiben terepmunkára gondolunk, a magunkkal hordozható eszközök mennyiségét, az adatolás, és rögzítés módját
- Falvakban való kutatás esetén a lakosok fogadókészségét,
- Az utazás módját, szállást, étkezést

19. feladat

- Mely időszak tárgyait kutatjuk?
- Mely mesterség, mesterségek tárgyait keressük?
- Mely néprajzi, földrajzi, táj alkotásait keressük?
- Mihez szeretnénk felhasználni a szerzett ismereteket?
- A begyűjtött forrásanyagot a későbbiekben a gyűjteményünkben rendszerezve tároljuk.

20. feladat

- Fényképezőgépet, esetleg hordozható számítógépet, (laptop) lapolvasót (szkennert), mérőszalagot, vonalzót, adatlapot, írószerszámokat, rajzpapírt, egyszerű rajzeszközöket, hangrögzítőt (diktafont), esetleg filmfelvevő szerkezetet.

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bukovinai Székelyek Országos Szövetsége néprajzi táborának adatlapja és gyűjtési tapasztalatai

AJÁNLOTT IRODALOM

Néprajzi kiadványok

FÉNYKÉPEK KÉSZÍTŐI

Kontár Juraj (1., 3.,4., 5.,16., 17., 21., 23., 28.,ábra

Kontár Noémi (2. ábra, 7., 7., 12.,14., 29., 30.aábra

Kontár Emese (11., 15., 18., 19.,22., 31.ábra

Fekete Gyöngyi (6., 9.,10., 20. ábra

Fehér Attila (13., 32. ábra

Lőrincz Etel (24., 25., 26., 27. ábra

A(z) 1004–06 modul 038–as szakmai tankönyvi tartalomeleme
felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
31 215 02 0010 31 01	Csipkekészítő
31 215 02 0010 31 02	Fajátékkészítő
31 215 02 0010 31 03	Faműves
31 215 02 0010 31 04	Fazekas
31 215 02 0010 31 05	Gyékény-, szalma- és csuhéjtárgykészítő
31 215 02 0010 31 06	Kézi és gépi hímző
31 215 02 0010 31 07	Kosárfonó és fonottbútor-készítő
31 215 02 0010 31 08	Szőnyegszövő
31 215 02 0010 31 09	Takács
31 215 02 0100 21 01	Kosárfonó

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
20 óra

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató